

Jakość mikrobiologiczna mlecznych produktów dietetycznych

Microbiological quality of dietary milk products

IZABELA STEINKA^{1/}, ANITA KUKUŁOWICZ^{2/}

^{1/} Zakład Higieny Żywności, Gdański Uniwersytet Medyczny, Gdańsk

^{2/} Katedra Towaroznawstwa i Zarządzania Jakością, Akademia Morska w Gdyni, Gdynia

Wstęp. Mleczne produkty dietetyczne powinny być bezpieczne. Nieodpowiednio dobrana liczba pałeczek mlekowych z rodzaju *Lactobacillus* spp. nie gwarantuje pozytywnego efektu zdrowotnego. Produkty te powinny być także wolne od mikroflory chorobotwórczej.

Cel. Ocena bezpieczeństwa mlecznych produktów dietetycznych stosowanych jako regulatory perystaltyki jelit, wykorzystywanych w leczeniu żywieniowym oraz w redukcji poziomu cholesterolu we krwi.

Materiał i metoda. Badaniom poddano produkty mleczne regulujące perystaltykę jelit, wzmacniające funkcjonowanie układu immunologicznego, obniżające poziom cholesterolu w organizmie. Zakres badań obejmował: oznaczenie liczby, pałeczek mlekowych z rodzaju *Lactobacillus* spp., liczby koagulazo-dodatnich *Staphylococcus aureus*, *Enterococcus faecalis* oraz grzybów.

Wyniki i wnioski. Badania wykazały wyższą liczbę pałeczek *Lactobacillus* w suplementach A i C zawierających dodatki smakowe w porównaniu z napojami naturalnymi. Jedynie produkt A wykazywał wymagany dla efektu prozdrowotnego, poziom bakterii fermentacji mlekowej. Nie wszystkie produkty można było zakwalifikować do grupy bezpiecznych. Napoje jogurtopodobne E wykazywały obecność gronkowców na poziomie ponad 2 log jtk/ml, a napoje B obecność grzybów strzępkowych oraz enterokoków między 1,88 a 3,95 log jtk/g.

Słowa kluczowe: mleczne produkty dietetyczne, bakterie fermentacji mlekowej, bakterie chorobotwórcze, bezpieczeństwo zdrowotne

Introduction. Dietary milk supplements should be safe. Inadequate choice of LAB count may not guarantee positive health effect. Diet supplements should also be free of pathogenic micro-flora.

Aim. Safety assessment of dietary milk products used as intestinal peristalsis regulators, applied in therapeutic nutrition and in reduction of blood cholesterol level.

Material and method. This study examined milk products regulating intestinal peristalsis, boosting the immune system, and lowering cholesterol. The tests performed included the count of: *Lactobacillus* spp., coagulating-positive *Staphylococcus aureus*, *Enterococcus faecalis*, and fungi.

Results and conclusions. The results showed a higher count of *Lactobacillus* in A and K supplements with flavor additives in comparison to natural beverages. Only the A product had the fermentation bacteria count sufficient to ensure the desired health effect. Not all products were classified as safe. E Yogurt-like products revealed 2 log jtk/ml *Staphylococcus* levels, whereas B beverages contained fungi and *Enterococcus* spp. ranging from 1.88 to 3.95 log cfu/g.

Key words: dietary milk products, LAB, pathogenic bacteria, health safety

© Probl Hig Epidemiol 2011, 92(1): 44-47

www.phie.pl

Nadesłano: 08.10.2010

Zakwalifikowano do druku: 31.12.2010

Adres do korespondencji / Address for correspondence

dr hab. Izabela Steinka

Gryfa Pomorskiego 56 E/11, 81-572 Gdynia

609860085, isteinka@wp.pl

Wykaz skrótów

jtk – jednostki tworzące kolonie

cfu – colonia formation union

Wprowadzenie

Mleczne produkty dietetyczne są znaczącym dodatkiem dla osób z zaburzeniami perystaltyki jelit, wysokim poziomem cholesterolu lub dysfunkcjami przewodu pokarmowego. Produkty te, najczęściej w postaci płynnej zawierają różne gatunki i wielkość populacji bakterii fermentacji mlekowej.

Dostępne mleczne produkty wspomagające zarówno perystaltykę jelit jak i prawidłową gospodarkę lipidową organizmu to przeważnie preparaty wytwarzane z surowca mlecznego, które podawane są w formie napojów zawierających kultury probiotyczne oraz substancje pochodzenia roślinnego.

Bakterie fermentacji mlekowej o charakterze probiotyków między wieloma funkcjami prozdrowotnym a zwłaszcza w prewencji schorzeń jelitowych wykazują również i aktywność w prewencji chorób krążenia [1,2,3,4,5,6,7].

W celu uzyskania pożądanych efektów zdrowotnych poziom tych bakterii powinien być ściśle określony zarówno w preparatach farmaceutycznych i suplementach diet. W tych pierwszych poziom mikroorganizmów probiotycznych powinien wynosić ok. 10^9 - 10^{10} jtk. Nieodpowiednio dobrana liczba pałeczek mlekowych nie gwarantuje w stosunku do organizmu konsumenta efektu zdrowotnego. Ponadto preparaty te powinny być bezpieczne – pozbawione mikroflory chorobotwórczej.

Cel badań

Ocena bezpieczeństwa mlecznych produktów dietetycznych stosowanych jako regulatory perystaltyki jelit, wykorzystywanych w leczeniu żywnościowym oraz w redukcji poziomu cholesterolu we krwi. Oceny dokonano poprzez porównanie wymaganej i obecnej w produktach liczby kultur probiotycznych oraz przez zbadanie możliwości obecności bakterii i grzybów względnie patogennych w tych produktach.

Materiał i metody

Do badań pobierano próbki z napojów: regulujących perystaltykę jelit i wzmacniających funkcjonowanie układu immunologicznego (A, C), obniżających poziom cholesterolu (B, D), stosowany w różnych schorzeniach przewodu pokarmowego (E). Badane produkty pochodziły od trzech różnych producentów i oznaczone zostały symbolami od A do E.

Produkt A – napój zawierający w składzie mleko odtłuszczone, szczepy *Lactobacillus delbrueckii spp. bulgaricus* i *Lactobacillus casei* DN-114 001 *defensis* w deklarowanych ilościach 10^9 i 10^{10} jtk/ml. Dodatkowo napój A charakteryzowała obecność paciorkowców *Streptococcus thermophilus* w ilości 10^{10} jtk, preparat owocowy, cukier, woda, sok owocowy skrobia kukurydziana kwas cytrynowy, barwniki naturalne.

Produkt B – to jogurt zawierający roślinne stanole o wysokiej skuteczności w obniżaniu poziomu LDL w surowicy krwi.

Produkt C – napój o charakterze zmodyfikowanego jogurtu z dodatkowym szczepem probiotycznym *Bifidobacterium* DN-173 010 *defensis*, na bazie mleka pasteryzowanego z substancjami barwiącymi, stabilizującymi i wsadem owocowym.

Produkt D – składał się z mleka odtłuszczonego, preparatów owocowych, szczepów *Lactobacillus delbrueckii spp. bulgaricus* + *Streptococcus salivarius spp. thermophilus*, błonnika, sztucznych środków słodzących i stabilizatorów, steroli roślinnych.

Produkt E – napój o charakterze jogurtu pitnego, zawierający białka serwatkowe, meltodekstryny i sacharozę, błonnik pokarmowy, witaminy i sole mineralne, cholinę oraz szczepy probiotyczne.

Badaniom poddawano po 3 próbki z każdego rodzaju napojów. W przypadku produktów A i C analiza mikrobiologiczna obejmowała napoje smakowe takie jak: truskawkowe, wiśniowo-żurawinowe i zawierające wsad z owoców leśnych, a produktu C – śliwkowe i truskawkowe.

Zakres badań obejmował:

- oznaczenie pałeczek mlekowych z rodzaju *Lactobacillus*
- oznaczenie liczby koagulazo – dodatnich *Staphylococcus aureus*
- oznaczenie liczby *Enterococcus faecalis*
- oznaczenie liczby grzybów

W badanych produktach oznaczano obecność żywych komórek *Lactobacillus* płytkową, stosując pożywkę agarową MRS (według de Mana, Rogosy i Sharpa). Po zestaleniu pożywki, odwrócone płytki umieszczano w wilgotnej komorze, w środowisku gazowym wzbogaconym w CO_2 , w pojemniku do hodowli beztlenowej Anaerocult C. Inkubację prowadzono w temperaturze $30 \pm 2^\circ\text{C}$ przez 48h.

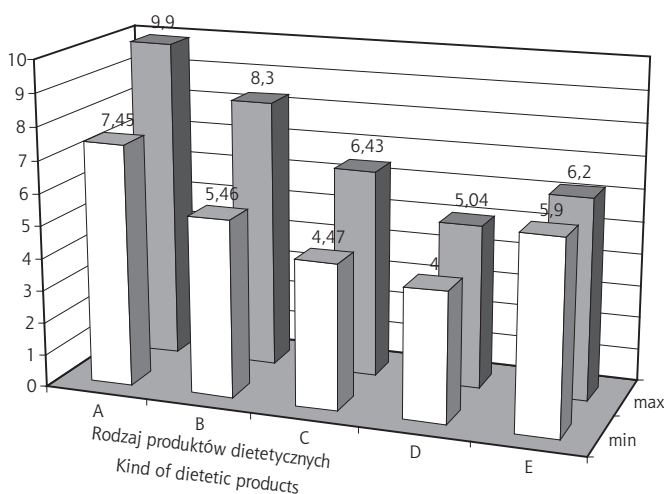
Liczbę *Staphylococcus aureus* wykonywano poprzez zastosowanie podłoża agarowego Baird Parker RPF firmy bioMérieux, według PN – 93/A – 86034/13. Liczbę gronkowców odczytywano po 48 godzinach hodowli w $37 \pm 2^\circ\text{C}$

Do oznaczania liczby *Enterococcus faecalis* stosowano metodę oznaczania na podłożu D-coocoseł. Odczyt wyników dokonywano po 48 godzinnej hodowli w temperaturze $370 \pm 2^\circ\text{C}$. Grzyby strzępkowe inkubowano na pożywce YGC z chloramfenikolem przez 96h w temperaturze $25 \pm 2^\circ\text{C}$.

Wyniki badań

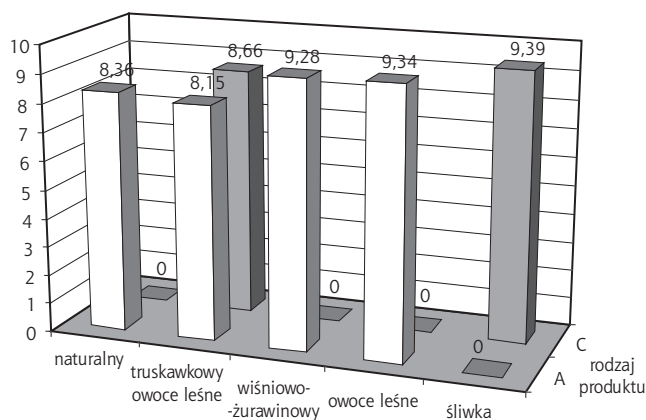
Stwierdzono, że poziom szczepów probiotycznych z rodzaju *Lactobacillus* wahał się od 4,0 log jtk/ml do 9,9 log jtk/ml w badanych napojach. Najwyższy poziom mikroflory probiotycznej stwierdzono w napojach stosowanych do pobudzenia perystaltyki jelit A oraz obniżania poziomu cholesterolu C (ryc. 1). Średnia liczba pałeczek z rodzaju *Lactobacillus spp.* w produktach A i E wahała się w zależności od rodzaju dodatku smakowego od 8,15 do 9,39 log jtk/g (ryc. 2). Poziom pałeczek mlekowych poniżej 6 log jtk/g stwierdzono w napojach przeznaczonych do obniżania poziomu cholesterolu D i przeznaczonych do żywienia dojelitowego w warunkach domowych E.

Z uzyskanych danych wynika, że dodatki do diet o szczególnym znaczeniu żywnościowym – przeznaczone do obniżania poziomu cholesterolu oraz żywienia dojelitowego wykazują niewielką liczbę bakterii względnie beztlenowych wpływających na bezpieczeństwo tych preparatów. Najwyższy poziom *Staphylococcus aureus* stwierdzono w napojach jogurtopodobnych

Ryc. 1. Maksimum i minimum liczby *Lactobacillus spp.* w produktach dietetycznych (log jtk/ml)

Fig. 1. Maximum and minimum amount of *Lactobacillus spp.* in dietary products (log cfu/g)

Ryc. 2. Liczba *Lactobacillus spp.* w produktach A i C (log jtk/ml)

Fig. 2. *Lactobacillus spp.* count in A and C products (log cfu/g)

E przeznaczonych do żywienia dojelitowego. Liczba gronkowców wahała się od 2,34 do 2,69 log jtk/g (tab. I). Produkty D i B nie zawierały gronkowców w liczbie przekraczającej 100 jtk/g. W produkcie B ani minimalny ani maksymalny poziom gronkowców nie stanowił zagrożenia zdrowotnego (tab. I). Produkty probiotyczne A i C nie wykazywały obecności *Staphylococcus aureus* w żadnej badanej próbce.

We wszystkich próbkach B stwierdzono obecność enterokoków. Ich liczba wahała się od 1,88 do 3,95 log jtk/g.

Preparaty D i B charakteryzowała obecność grzybów strzępkowych. Maksymalne wielkości populacji tych mikroorganizmów przekraczały 4,59 log jtk/g w 10% badanych próbek suplementów B.

Z uzyskanych danych wynikało, że suplementy B, D i E, nie spełniają wymagań w zakresie obecności w składzie minimalnych dawek szczepów koniecznych do uzyskania efektu probiotycznego.

Tabela I. Poziom mikroflory względnie beztlenowej w suplementach diet o szczególnym znaczeniu żywieniowym

Table I. Count of facultative anaerobic micro-flora in special diet supplements

Rodzaj suplementu	Rodzaj mikroorganizmów	Wartość minimalna	Wartość maksymalna
		Log jtk.g-1	
A	Enterococcus sp.	0	0
	Staphylococcus aureus	0	0
	Grzyby strzępkowe	0	0
B	Enterococcus sp.	1,88	3,95
	Staphylococcus aureus	1,0	2,0
	Grzyby strzępkowe	2,0	4,59
C	Enterococcus sp.	0	0
	Staphylococcus aureus	0	0
	Grzyby strzępkowe	0	15
D	Enterococcus sp.	nb	nb
	Staphylococcus aureus	1,0	2,0
	Grzyby strzępkowe	1,0	3,47
E	Enterococcus sp.	nb	nb
	Staphylococcus aureus	2,34	2,69
	Grzyby strzępkowe	0	1,3

Dyskusja

Poziom probiotycznych pałeczek kwasu mlekowego powinien w żywności wynosić co najmniej 10^7 - 10^8 jtk żywych i aktywnych [8].

Prowadzone badania wykazują, że dla uzyskania szybkiego efektu medycznego związanego z działaniem bakterii probiotycznych konieczne jest wprowadzenie do dziennej diety populacji tych bakterii o liczebności od 10^9 do 10^{12} [9].

O ile bakterie stosowane w produkcji jogurtów nie wykazują wielu cech probiotyku, o tyle już dodatek wyselekcjonowanych szczepów powoduje, że napój można uznać za wykazujący działanie prozdrowotne. Z tych względów za probiotyczne możnaby było uznać napoje A, C, D, gdyby nie fakt, że w produktach D i C deklarowany przez producenta i faktyczny poziom bakterii probiotycznych w napojach różni się w niektórych znacznie od zakładanych. Dotyczy to zwłaszcza napojów C, w których występująca różnica między wymaganymi, a ocenianymi w trakcie badań wynosi od 3,5 do 4 log jtk/g.

W trakcie badań stwierdzano wyższe wartości pałeczek *Lactobacillus* w suplementach A i C zawierających dodatki smakowe w porównaniu z napojami naturalnymi (ryc. 2).

Napoje B i E nie zawierają szczepów probiotycznych ale obecność wprowadzanych bakterii fermentacji mlekowej powinna wykazywać określony poziom, w celu zagwarantowania skutecznego, pozytywnego oddziaływania.

Zawarte w produkcie dietetycznym E witaminy, sole mineralne, cholina, a w produkcie B roślinne

stanole, to substancje stymulujące rozwój mikroorganizmów. Są one zaliczane do czynników powodujących intensywny wzrost drobnoustrojów. Niebezpieczeństwo ich obecności w produktach wynika z faktu, że zakładana przez producenta stymulacja wzrostu bakterii fermentacji mlekowej dotyczyć może nie tylko tych bakterii, ale także mikroflory względnie patogennej.

Samo natomiast wprowadzenie szczepu *Lactobacillus caesi* do produktów C, także nie musi stanowić gwarancji uzyskiwania pozytywnych efektów działania tych pałeczek w prewencji schorzeń, jeżeli jego stężenie w produkcie nie jest dostateczne [10,11]. Deklarowanym założeniem producentów suplementów A i C jest obecność 10^{10} jtk/g szczepów probiotycznych w produktach. W niniejszych badaniach wykazano, że maksymalne wartości tych bakterii osiągały ten poziom tylko w produktach A, przekraczając wartość $9 \log$ jtk/g. Kunachowicz i wsp. (2002) wskazują na fakt, że nie należy traktować preparatów jako prozdrowotnych jeżeli nie zawierają szczepów o szczególnych właściwościach probiotycznych [12]. Z definicji wynika, że nie wszystkie bakterie fermentacji mlekowej są probiotykami – jedynie niektóre szczepy wyizolowane z organizmu ludzkiego, zarejestrowane w międzynarodowej kolekcji szczepów.

Jednakże doniesienia literaturowe wskazują na fakt, że drobnoustrojami o znaczącej efektywności w obniżaniu poziomu cholesterolu we krwi są pałeczki mlekowe nie posiadające cech probiotycznych, więc

dbałość o ich właściwy poziom i żywotność powinna być przez producenta zapewniona [13].

W badanych napojach stwierdzano obecność populacji *Staphylococcus aureus* o nieznacznej liczebności populacji. Liczba gronkowców pozostawała na poziomie kilkuset komórek, co nie jest czynnikiem sprzyjającym syntezie enterotoksyny. Obecność tych drobnoustrojów na takim, poziomie w badanych suplementach znajduje swoje odzwierciedlenie literaturze. Potwierdzeniem obserwowanej liczebności populacji gronkowców koagulazododatnich w suplementach były wyniki badań jogurtów prowadzone przez innych autorów [14].

W niektórych ocenianych napojach występowały niewielkie liczby bakterii z gatunku *Enterococcus faecalis*. Wyjątek stanowił produkt B, w którym także stwierdzono wysoką liczbę grzybów strzępkowych (tab. I).

Wnioski

1. Analiza mikrobiologiczna suplementów pozwoliła zaliczyć 4 spośród pięciu rodzajów badanych produktów do grupy o dobrej jakości mikrobiologicznej, bezpiecznych dla konsumentów.
2. Z uwagi na poziom bakterii fermentacji mlekowej i nieobecność gronkowców jedynie dwa spośród pięciu badanych rodzajów produktów dietetycznych gwarantowały zakładany efekt prozdrowotny.

Piśmiennictwo / References

1. Salminen S, Bouley C, Boutron-Ruault MC. Functional food science and gastrointestinal physiology and function. *Brit J Nutr* 1998, 80, 1: 147-171.
2. Salminen S. Probiotics: current knowledge of health benefits and future perspectives. *Functional Food Forum*, Turun Yliopisto University of Turku 2008, 1-39.
3. Ryżko J. Zastosowanie probiotyków i prebiotyków w leczeniu nieswoistych zapaleń jelit oraz zaburzeń czynnościowych jelita grubego. *Pediatr Współ Gerontol Hepatol Żywnie Dziecka* 2002, 4, 1: 55-60.
4. Libudzisz Z, Walczak P, Bardowski J. Bakterie fermentacji mlekowej. *Monografie*, Łódź 2004, 75-89.
5. Libudzisz Z. Żywność probiotyczna. Mikroorganizmy w żywności i żywieniu. WAR, Poznań 2006.
6. Dekker J, Collett M, Prasad J, Gopal P. Functional of probiotics-potential for product development. *Forum Nutr* 2007, 60: 196-208.
7. Ljungh A, Wadstrom T. Lactic acid bacteria as probiotics. *Curr Issues Int Microbiol* 2006, 7, 2: 73-89.
8. Zaręba D, Ziarno M, Czapska M, Bednarczyk M. Czynniki warunkujące przeżywalność mikroflory jogurtów i biojogurtów. *Prz Mlecz* 2008, 10: 8-13.
9. Libudzisz Z. Probiotyki i prebiotyki w napojach fermentowanych. *Pediatr Współ* 2002, 1, 4: 18-26.
10. Guerin-Danan Chabanet C, Pedone C. Milk fermented with yogurt cultures and *Lactobacillus casei* compared with yogurt and gelled milk. *Am J Clin Nutr* 1998, 67: 11-117.
11. Rochet V, Rigottier-Gois L. Effects of orally administered *Lactobacillus casei* DN-114 001 on the composition or activities of the dominant fecal microbiota in healthy humans. *Brit J Nutr* 2006, 95: 421-429.
12. Kunachowicz H, Kłys W. Żywność funkcjonalna. Wpływ dodatku prebiotyków i probiotyków na wartość odżywczą żywności. *Pediatr Współ* 2002, 1, 4: 33-40.
13. Jiang N, Guo B, Sun L. *Lactobacillus casei* Bd-II strain used to reduce blood cholesterol. *Sanghai Bright Dairy* 2007, 9: 213-218.
14. Belickova E, Tkacikova L, Naas HT, Vargova M, Ondrasovic M, Ondrasovicova O, Obsitnikova D, Toto L. Staphylococci plate counts in food of milk origin. *Veterinari Medicina* 2001, 46, 1: 24-27.